

An underwater photograph showing a diver in the upper left, illuminated by a headlamp, swimming over a vast field of large, rounded rocks. The rocks are densely covered with various marine organisms, including sponges and corals, in shades of orange, white, and green. The water is a deep, clear blue-green. The text 'Hard substraat *rocks!*' is overlaid in white on the left side of the image.

Hard substraat *rocks!*

In de Noordzee voor de kust van Schiermonnikoog ligt een gebied met honderden zwerfkeien die er in de laatste ijstijd naar toe zijn geschoven. Iedere kei is een minituintje. En onbeschermd.

Expeditie Borkumse Stenen

Acht uur 's ochtends. In het waterige zonnetje zitten we klaar om te duiken. Het wordt anders dan andere keren. De afdaallijn zit vast aan de Cdt. Fourcault dus we kunnen zo vanaf de boot de duik starten. En beneden wacht niet eens een wrak! Sommige 'diehard' wrakduikers zijn zo ontheemd dat ze de duik aan zich voorbij laten gaan, maar ik zit vol verwachting klaar om overboord te gaan. Beneden ligt namelijk een klein stukje Zweden. Meer dan honderdduizend jaar geleden was het belangrijkste Zweedse exportartikel namelijk niet Ikea meubilair, maar ijs en stenen. Als een enorme bulldozer ging het ijs op weg vanuit Zuid-Zweden in zuidelijke richting. Langs de randen van dit enorme ijsveld gingen enorme ijstongen vooruit en duwden alles vooruit en opzij en bereidden Nederland voor om op termijn een paar prachtige natuurgebieden zoals de Utrechtse heuvelrug en de Veluwe rijker te worden. Maar ook in de grote zandbak die later de Noordzee gaat vormen gebeurde van alles. Zo is de Doggersbank eigenlijk niets anders dan een Utrechtse heuvelrug onder water. En hier voor de kust van Schiermonnikoog stopte de opmars van één van de ijstongen. Het puin dat het ijs op zijn weg heeft meegevoerd blijft achter: een verzameling stenen variërend van grind tot zwerfkeien van vier meter groot, geconcentreerd op een relatief klein gebied dat we tegenwoordig Borkumse Stenen noemen. En elke duiker weet: hard substraat rocks!

'Noordzee verdient een eerlijke kans'

De Partij voor de Dieren heeft aan minister Schultz van Infrastructuur en Milieu gevraagd of zij bereid is Borkumse Stenen te beschermen onder de Kaderrichtlijn Mariene Strategie, als onderdeel van een samenhangend ecologisch netwerk van mariene gebieden waarvan bijvoorbeeld ook de Klaverbank deel uitmaakt (zie het vorige nummer). De minister heeft geantwoord dat staatssecretaris Dijkma van Economische Zaken al heeft aangegeven dat Borkumse Stenen niet zal worden aangewezen als Natura 2000-gebied. Zij zelf zal Borkumse Stenen onderdeel laten zijn van de evaluatie van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie 2017-2018, waarbij zij zal kijken of het nodig is om Borkumse Stenen toe te voegen aan de lijst van beschermde gebieden. 'Het is frustrerend om te zien hoe wij met de Noordzee omgaan,' zegt Ben Stiefelhagen van Stichting Duik de Noordzee Schoon, die de Expeditie Borkumse Stenen organiseerde samen met het Wereldnatuurfonds en Stichting De Noordzee. 'Deze wildernis verdient het om beter behandeld te worden. Het is triest om te zien dat een bedrijfstak als de visserij met evenveel economisch gewicht als bijvoorbeeld onze komkommersector, in staat is om alle besluitvorming te frustreren. Europese richtlijnen worden daardoor plichtmatig en minimaal uitgevoerd, zonder ook maar een greintje ambitie te tonen. Natura2000 is een begin om eindelijk eens iets van ons grootste en mooiste natuurgebied te gaan beschermen. De Noordzee verdient een eerlijke kans om te laten zien dat ze zich kan herstellen. Zodat vissers, duikers, natuurliefhebbers, vogelaars en toeristen ook over honderd jaar nog kunnen genieten van alles wat de Noordzee kan bieden.'

(boven) De Borkumse Stenen zijn onbeschermd (Udo van Dongen).
(midden) Scholen kabeljauw, steenbolken en horsmakrelen zwemmen om het wrak heen (Udo van Dongen).
(onder) 192 soorten zijn er geteld (Cor Kuyvenhoven).

(uiterst links) Ringsprietslak (Udo van Dongen).
(boven) Hamasmannetje (Udo van Dongen).
(links) De stenen zijn hier in de laatste ijstijd naar toe geschoven (Cor Kuyvenhoven).

Zwartvleklipvissen

We dalen af langs de lijn en komen terecht in een jacuzzi van bellen van de duikers die rond de ankerlijn bezig zijn. We maken ons eigen wrakreeltje vast en vertrekken in een andere richting. In eerste instantie zwemmen we over een zandvlakte, maar net als we onze koers willen verleggen doemt de eerste steen op. Op de rots van zo'n vijftig centimeter doorsnee heeft zich een compleet bio-systeem vastgehecht. Anemonen vedten om een plekje bovenop, voor de steen heeft een noorzeekrab zich ingegraven, aan de zijkant is een paartje zwartvleklipvissen een nestje aan het bouwen en aan de andere zijkant zitten wat hydroïdpoliepen met er naast een dikke helderwitte streng met naaktslakeitjes. Aan de achterkant, waar de anemonen half over het zand hangen, heeft een hamasmannetje zich verstopt met op zijn kop een steurgamaal die zijn schaatjes zit te poetsen. Elke steen die zwaar genoeg is om het getijde te weerstaan is een mini-tuintje geworden, een wereld op zich. Er liggen er hier honderden! Tussen de grote stenen zie je de bewoners van het zand: heremietkreeften, pitvissen, bodemgrondels en slibanemonen. Het is eigenlijk het beste van twee werelden: hard substraat en zandbodem in één oogopslag. Dat blijkt ook wel uit het feit dat er op de Borkumse Stenen 192 soorten worden gevonden, een soortenrijkdom die hoger is dan van wrakken – en die worden toch beschouwd als de hotspots van het leven op de Noordzee.

's Middags wordt besloten om een poging te wagen om nog meer hoogtenpunten te combineren.

Er ligt een aantal wrakken in het gebied Borkumse Stenen en die worden met sidescan sonar en dropcam gedekt om te zien of we wellicht een wrakje kunnen vinden dat boven op een zwerfkeienveld terecht is gekomen. We varen een paar uur rond om uiteindelijk te eindigen op de plek waar we vanmorgen zijn gestart, met de welluidende naam: Borkumse Stenen 999. De wind is inmiddels behoorlijk aangetrokken met als gevolg dat de golven ook flink toegenomen zijn. We maken ons weer klaar voor een tweede duik op de stenen en weer is het een prachtige duik. Toegegeven: zo'n eerste keer kun je niet toppen, maar het blijft een feest om tussen al die stenen rond te neuzen.

Een dwergpijlinktvis schiet geschrokken weg, een klein zwart wolkje achterlatend.

Onbeschermd

Als ik na de duik op het achterdek zit na te genieten van een mooie dag op deze Expeditie Borkumse Stenen, kruipt een donkere gedachte naar boven. Staatssecretaris Sharon Dijkma heeft onlangs besloten dat de Borkumse Stenen niet worden aangewezen als Natura2000 gebied. Ik zou willen dat ik haar door mijn ogen kon laten meekijken om te zien wat een uniek stukje Nederland we aan zijn lot overlaten. Maar gelukkig is er een gepassioneerde beleidsmedewerker van het Ministerie van Economische Zaken aan boord. Een kans die Stichting Duik de Noordzee

Schoon samen met het Wereldnatuurfonds en Stichting De Noordzee heeft gepakt om het gebied alsnog onder de aandacht te brengen van de overheid. Hij duikt niet, maar wordt aangestoken door het enthousiasme van de duikers en de live beelden op TV dankzij de dropcam. De Noordzee schoon duiken is één ding, zorgen dat we diezelfde Noordzee beschermen tegen een nog verdere achteruitgang is nog belangrijker. De laatste duik is op het wrak van de Vaderdag, genoemd naar de dag waarop het wrak werd gevonden. We dalen af langs de lijn en eenmaal aangekomen op het wrak lijkt het alsof de Noordzee ons een

blik wil gunnen op wat was, of liever: op wat weer zou kunnen zijn. Grote scholen kabeljauw, steenbolken en horsmakrelen zwemmen om het wrak heen en over de bodem scharrelt een enkele mul rond. Een dwergpijlinktvis onderzoekt mijn lamp en schiet geschrokken weg als ik mij beweeg, een klein zwart wolkje achterlatend. Toegegeven: het zicht van een dikke vijftien meter helpt bij het gevoel, maar het is een prachtig afscheidscadeau van de Noordzee. Weer heeft de Noordzee mij verrast met zijn schoonheid en met al die bijzondere vormen van leven.